

Bizans Kaynaklarına Göre Aydınöğlu Umur Bey ve Osmanlı Sultanı Orhan Gazi

Levent Kayapınar*

Umur Bey

Batı Anadolu'dan Rumeli'ne yapılan askeri seferlerde 14. yüzyılda iki Anadolu Beyliği ön plana çıkar. Bunlardan ilki, Birgi merkezli olarak Aydın ve İzmir civarında beylik kurmuş olan Aydınöğlu Umur Bey'dir. 1317 yılında babası Mehmet Bey tarafından alınan Kadifekale¹'den sonra 1329 yılında da İzmir'i oluşturan sahildeki ikinci kale olan Limankale Umur Bey tarafından fethedilir.² Aydınöğlu Umur Bey, 1334-1348 yılları arasında Aydınöğulları Beyliğinin en üst yöneticisi olarak Batı Anadolu'nun büyük bir bölümünde faaliyetlerde bulunur. Umur Bey'in faaliyetleri sahip olduğu donanmayla Ege, Yunanistan ve Trakya coğrafyasına kadar uzanır. Umur Bey'in bu faaliyetleri, Enveri'nin Düsturnâme³ adlı eserinde anlatıldığı gibi Ioannis Kantakuzinos ve Nikeforos Grigoras gibi Bizans kaynaklarına da konu olmuştur.

Ioannis Kantakuzinos, Umur Bey'in ismini Amur (ó Άμοϋρ Umur) şeklinde yazmaktadır.⁴ Onun Aydınöğlu Umur olduğu ise, Άμοϋρ δέ ό τοϋ Άϊτίνη ile Άμοϋρ ό τοϋ Άϊτίνη şeklindeki kullanım ile ifade edilmektedir.⁵ Umur Bey'in Hızır ve Süleyman Şah adlı kardeşleri olduğu ve babası Aydın Bey'in Batı Anadolu'nun yöneticisi olduğu da "İonya [Ege bölgesinin] yöneticisi Aydın'ın çocukları Hızır, Umur ve üçüncüsü Süleyman Şah"⁶ cümlesiyle anlatılmaktadır. Bizans kaynakları

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Çağdaş Yunan Dili ve Edebiyatı, Ankara/TÜRKİYE, leventkayapınar@hotmail.com ORCID: 0000-0003-2090-4149

1 Héléne Ahrweiler, "L'histoire et la géographie de la région de Smyrne entre les deux occupations turques (1081-1317), particulièrement au XIII siècle", *Travaux et Mémoires*, I, Paris 1965. s. 10.

2 Yusuf Ayönü, "İzmir'de Türk Hâkimiyetinin Başlaması", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C 9/sayı 1 (2009), s. 6.

3 Le Destan d'Umur Pacha (Düsturnâme-i Enveri), neşr. I. Melikoff-Sayar, Paris 1954; Düsturnâme-i Enveri, neşr. Mükrimin Halil, İstanbul 1928.

4 Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, Bonn 1831, s. 400, 592; Nicephori Gregorae, *Byzantina Historia*, C II, Bonn 1830, s. 648.

5 Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, C II, s. 55, 482.

6 "Οί τοϋ Άϊτίνη παιδες, ός ήν σατραπίης Ίωνίας, Χετήρ και Άμοϋρ, και τρίτος Σουλαϊμάσας". Bk. Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, C I, Bonn 1831, s. 481.

Umur Bey'i Antik Yunan yazarlarının etkisi altında Pers⁷ olarak nitelendirmekte, Ionya ve Lidya bölgesinin hakimi olduğu belirtilmekte, unvanını satrap olarak kullanmakta ve Asya'daki satrapların en güçlüsü olduğuna vurgu yapılmaktadır.⁸ Batı Anadolu'da 14. yüzyılın ilk yarısındaki siyasi durumu ve Aydınolu Umur Bey'in rolünü Grigoros, "*Perslerin [Türklerin] yönetimi satraplıklara bölünmüştü Onları hakkında yukarıda daha detaylı anlattığım gibi bazı diğerleri Asya'nın sahil kısımlarını elde etmişlerdi. Bunların haleflerinin kimisi bilgelikleri ve askeri yetenekleriyle miraslarını büyütmeyi başarmışken kimisi de zorluk çekmişti. Bütünüyle arazilerinden sürülenler de vardı. Bütün bunlardan en güçlüsü diğerlerinden daha fazla sahip olduğu arzusu ve cesaretiyle Umur (Amur) olmuştu. Lydia ve İonia'nın hakimi olmasının ardından donanmasıyla kısa zamanda denizlere korku salmayı başarmıştı ve sadece Ege adalarında değil, Euboiada [Eğriboz], Peloponnesos'ta [Mora], Girit'te, ve Teselya'dan Byzantion kıyılarına kadar olan bütün sahilde denizlerin egemeni olmuştu. Bu yerlerin hepsini donanmasıyla yağmalayıp çok yüklü miktarda yıllık haraca bağlamıştı.*"⁹ şeklinde açıklamaktadır.

Umur Bey'in kısa sürede bu kadar güçlenmesinde 1329 yılının oluşturduğu şartların etkisi vardır. 1329 yılı, Bizans İmparatoru III. Andronikos'un Osmanlı Sultanı Orhan'a karşı Pelekanon Savaşını kaybettiği ve Umur Bey'in de İzmir'i Latinlerden aldığı yıl oldu.¹⁰ Böylece Umur Bey, Bizans için özellikle Cenevizlilere karşı ortak mücadele edilecek bir güç haline geldi. Bizans İmparatoru III. Andronikos Paleologos adına Umur Bey ile ilişkileri Ioannis Kantakuzinos sağladı ve onunla Karaburun'da görüşerek dostluk ilişkileri geliştirdi.¹¹ Bu durum Kantakuzinos'un eserinde şöyle anlatılmaktadır: "*Sarhan 24 gemi ve piyadelerle süvarilerden oluşan kalabalık bir ordu verdi. O geldikten sonra Fokea yakınlarında karargah kurdu. Büyük domestikusun ikna ettiği Aydın'ın oğlu Amur 30 gemiyle kralla ittifak yaptı. Büyük domestikos daha önce de Umur'a karşı dostça bir tutum takınmıştı ve mektuplar aracılığıyla onunla konuşarak tevaccühünü gösteriyordu, kısa süre önce kral Fokea'ya geldiğinde kendisiyle kısa süreliğine görüşüyordu. O zaman, daha önce olduğu gibi onunla büyük bir memnuniyetle mektup ve duyurularla temas kurmasının doğru olmadığını söyleyerek ona mecburiyetten elçi*

7 "Lydia'nın yöneticisi Pers [Türk] Umur"(=Ἄμοῦρ ὁ Πέρσης, ὁ Λυδῶν ἀρχηγός), Nicephori Gregorae, Byzantina Historia, C II, Bonn 1830, s. 597.

8 "Ἀσίαν Σατραπῶν ὁ δυνάτωτατος, Ἄμοῦρ ὁ τοῦ Ἰατίνας", Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, C II, s. 55.

9 Nicephori Gregorae, Byzantina Historia, C II, Bonn 1830, s. 597.

10 Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, İstanbul 2000, s. 239-240.

11 Bu çalışmada Levent Kayapınar'ın "Osmanlı Döneminde Anadolu'dan Balkanlara Yapılan Göçlerde Coğrafya ve Kimliğin İzleri" (*Tarih Boyunca Uluslararası Göç Ve Göçmenlik*, İzmir 2020, s. 57-84.) adlı makalesinden geniş ölçüde yararlanılmıştır.

gönderdi. Çünkü daha önce mevcut durum dolayısıyla aralarındaki anlaşmazlık büyüktü. Şimdi birbirlerine yakın idiler. Eğer o da aynı fikirde ise bir nevi akraba gibi olmalarının ve aralarındaki iletişimden yararlanarak dostluklarını teyit etmelerinin doğru olacağını söyledi. Büyük domestikos bu tür şeyler düşünüyordu. Umur duyar duymaz, tüm bunların ilanından daha güzel bir mutluluk olamayacağını düşündü. Ancak büyük fayda elde ettiğini zannederek diğer her şeyi ihmal etti ve Klazomenes'e giderek onunla görüştü. Gemilerden indikten sonra Kantakuzenos onu konutunda misafir etti ve ona iltifatlarla bulundu (...). Oradan, büyük domestikos Umur ile aynı safta hareket ederek krala geldi ve Sarahan'ın gemileri ulaştıktan sonra deniz savaşına hazırlandılar ve kendileriyle denizde savaşacakları kişilerin oraya ulaşmadığını düşündüler."¹² Aydınoğlu Umur Bey'in megas domestikos Ioannis Kantakuzenos'la geliştirdiği dostluk ilişkileri onun Balkan meselelerine daha fazla dahil olmasını sağladı. Umur Bey'in Balkanlarla daha fazla ilgilenmesini sağlayan olaylardan birisi, Ioannis Kantakuzenos'un gasip imparator olarak Paleologos hanedanıyla giriştiği mücadele oldu. Ioannis Kantakuzenos'un Bizans'ın Anadolu topraklarından ümidini kesip dikkatini Balkan topraklarına yoğunlaştırması da Umur Bey'e Balkan coğrafyasında daha fazla imkan oluşturdu.

1328 yılında torun III. Andronikos Paleologos, dedesi II. Andronikos'u 46 yıllık iktidarından sonra tahttan çekilmeye zorlayarak imparatorluğunu ilan etti. Kendisini hararetle destekleyen megas domestikos Ioannis Kantakuzinos, Balkalar'da daha önce Bizans toprakları olan yerleri tekrar imparatorluğa bağlama ve IV. Haçlı Seferleri ile kurulmuş olan ve hâlâ varlıklarını sürdüren Latin devletlerini de ortadan kaldırma politikası izledi. 1333 yılında Teselya bölgesini İstanbul'dan bağımsız olarak elinde tutan Stefan Gabrielopulos'un ve 1334 yılında da Kastoria merkez olmak üzere Kuzey Yunanistan bölgesini elinde tutan (ve babası Kuman asıllı, annesi ise Paleologos hanedanına mensup) Syrgiannis öldü. Böylece Ohri, Pirlepe, Köprülü (Veles), Strumiça ve Siderokastro (Demirhisar) gibi eski Bizans topraklarındaki Sırp hâkimiyetini tesis eden Bizans-Sırp Antlaşması da sona erdi.¹³ Bunun üzerine Büyük Vlahya olarak da adlandırılan Teselya bölgesi ile Epir ve Makedonya'da büyük bir otorite boşluğu ortaya çıktı. III. Andronikos ve Ioannis Kantakuzinos, bu bölgedeki isyanları bastırabilmek ve tekrar eski Bizans İmparatorluğunu ihya etmek amacıyla 1335 yılında Sakız'ı kendisine teslim etmek suretiyle barış ve dostluk kurdukları Aydınoğlu Umur Bey'den yardım talep

12 Nicephorus Gregoras, *Romaiki İstoria*, ed. L. Schopen, C I, Bonn, 1829, s. 525-529; Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, C I, Bonn 1828, s. 481-483; Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, İstanbul 2000, s. 245.

13 Georges Christos Soulis, *The Serbs and Byzantium During the Reign of Tsar Stephen Dusan, (1331-1355) and his Successors*, Washington D.C 1984, s. 8.

ettiler. 1336 yılında ordunun çoğunluğunu Umur Bey komutasındaki Aydınöğlu birliklerinin oluşturduğu bir güc ile İmparator III. Andronikos ve Ioannis Kantakuzinos, Teselya'ya (Valahya-Eflak) seferini başlattılar.¹⁴ Teselya (Vlahya) kontrol altına alındıktan sonra 1337 yılında Arnavutluk'taki isyan kırıldı ve 1204 Haçlı Seferinden beri bağımsız olan Epir'de Bizans egemenliği tekrar kuruldu.¹⁵ Böylece Atina-Thebe Latin Dukalığı sınırına kadar kıta Yunanistan'ında kısa süreli de olsa tekrar Bizans hâkimiyeti tesis edildi.¹⁶ Mora'nın bir kısmını elinde tutan Bizans Despotluğu ile İstanbul merkezli Bizans Devleti arasında irtibatı kesen Atina-Thebe Dukalığı tehlike olarak algılanmaya başladı. Bizans İmparatoru III. Andronikos'un 15 Haziran 1341 tarihinde ölümü Umur Bey'in 1336 yılında Vlahya olarak adlandırılan Teselya ile Epir ve Arnavutluk seferinden sonra Yunanistan coğrafyasına yapacağı seferlerin nedeni olacaktır.

1341 yılında Ioannis Kantakuzinos, imparatorluğunu ilan ettiği zaman Umur Bey'i Trakya'ya davet etti. Nikeforos Grigoras, bu olayı şöyle anlatıyor: “*Arkturos yıldızının yükselmesinin ardından (Eylül ayının geldiğinin göstergesi) ordugahını Mysialıların (Bulgarlar) ve Romalıların sınırı arasında görülebilir bir biçimde kurdu. Bunun iki sebebi vardı: Ya Mysialıların Kralı Aleksandros'u korkutarak önceki barışı tekrar yenilemeyi sağlamak ya da kararı savaşa bırakmak. Çünkü Teselya'ya ve Trakya'nın ötesine savaşmaya giderken arkasında Trakya'yı tehdit edebilecek bir güc bırakamazdı. Bu isteği kolayca gerçekleştikten sonra Trakya'nın şehirlerini ve bölgeyi teftiş etti ve oradan Kallioupolis'e (Gelibolu) kadar olan kaleleri tahkim ettirdi. Orada Perslerin güçlü bir donanmasının Trakya'yı ve Romalıların köylerini ve şehirlerini yağmalamak amacıyla Asya'dan Avrupa'ya geçmekte olduklarını haber aldı. Bu donanmanın amirali ve de lideri Αμορρ (Umur) isimli birisiydi.*”¹⁷

Ioannis Kantakuzinos'un Umur Bey'le ittifak kurması üzerine rakibi Paleologos hanedanı ise, Sırp çarı Stefan Duşan ve Bulgar çarı ile birlikte hareket etti. Bunun

14 Georgios Akropolititis, *Hroniki Singrafi*, çev. A. D. Panagiotos, Atina 2003, s. 80-81 ve 111-113; Georgios Akropolites, *Vekayinâme*, çev. B. Umar, İstanbul 2008, s. 51 ve 67. Ayrıca Teselya için Büyük Vlahya ya da Vlahya tabiri kullanılması hususunda bakınız: Georges Christos Soulis, *The Serbs and Byzantium During the Reign of Tsar Stephen Dusan, (1331-1355) and his Successors*, Washington D.C 1984, s. 20, 91, 108-109. Ayrıca Megali Vlahya'nın Yunanistan'daki Teselya bölgesi olduğuna dair makaleler için bkz.: *age.*, s. 229, dipnot 7.

15 Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, C I, Bon 1828, s. 494-496; Nicephorus Gregoras, *Romaiki İstoria*, ed. L. Schopen, C I, Bonn 1829, s. 544-545; Georges Christos Soulis, *The Serbs and Byzantium During the Reign of Tsar Stephen Dusan, (1331-1355) and his Successors*, Washington D.C 1984, s. 10.

16 Georg Ostrogorski, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, Ankara 1995, s. 468.

17 Nicephori Gregorae, *Byzantina Historia*, C II, Bonn 1830, s. 599-597.

üzerine Kantakuzinos, daha önce de yaptığı gibi dostu Aydınöğlu Umur Bey'den yardım istedi. Stefan Duşan ise taraf değiştirerek İstanbul hizbini desteklemeye başladı. Umur Bey 1343 yılının Ağustos ayı ile Şubat 1344 tarihleri arasında Kantakuzinos'a yardım amacıyla Yunanistan coğrafyasında bulundu. Önce gemilerle Selanik'e geldi ki, bu durum *Kısa Kroniklerde* ““Pers [Türk] Armopakis [Umur Bey] 6847=1339 yılında¹⁸ donanmayla Selanik'e geldi.¹⁹” şeklinde ifade edilmektedir

Umur Bey ardından Selanik'in yaklaşık 60 stadio (yaklaşık 11 ila 12 km) güneyindeki Klopas Limanı'na geçti. Umur Bey gemilerinden seçtiği 50 kadarını da Kantakuzinos'un oğlunun kontrolünde bulunan Karaferye'ye yardım için Pydna limanına gönderdi. Kendisi de Kantakuzinos ile birlikte Zelotların kontrolünde olan Selanik'i kuşatmaya gitti, ancak Selanik'i ele geçirmeyi başaramadı.²⁰ Bununla birlikte Kantakuzinos kısa sürede Akarnania, Aitolia, Epir ve Teselya bölgelerinde hâkimiyet sağladı. Nisan 1343 tarihinde Kantakuzinos, Karaferye'yi ele geçirdi. Umur Bey'le birlikte Trakya'ya yönelerek Dimetoka'yı aldı. 1343 yılının sonuna gelindiğinde Karaferye'den Dimetoka'ya kadar olan sair yerler de Umur Bey'in yardımı ile Kantakuzinos'un kontrolüne geçti.²¹ Bu durum *Kısa Kroniklerde* “Umur Bey daha sonra denizden gelerek oraya [Karaferye] gitti ve [Kantakuzinos] onu aldı ve Dimetoka'ya getirdi. Daha önce hiç olmadığı şekilde bütün Makedonya'yı [Trakya'yı] yağmaladılar.²²” ifadeleri ile anlatılmaktadır. Umur Bey'in Makedonya ve Sırlara karşı seferleri, Grigoras'ın anlatımına da şöyle yansımıştır: “Pers donanmasının gelmesinden önce birkaç geçti. Gemilerinin sayısı 200 kadardı ve komutanları Lydia satrapı Amur'du. Donanmasınının Selanik limanına girmesine izin vermedi. Ancak Selanik'ten 60 stadyum az olmayan uzaklıkta bir yerde kendi limanını kurdu. Ashında Asya'dan ayrılırken 300 gemiyle çıkmış ama o zamanki sert kuzey rüzgarları nedeniyle kendi isteği dışında Euboa'da karaya çıkmak zorunda kaldı ve diğer gemilerinden çoğu da başka yerlere dağıldı. Diğerleri de başlarına bir şey gelmemişse (kayalıklara çarpmak gibi) Avrupa'nın farklı yerlerinde kurtarıldılar. Planlar yapılarak birkaç gün içinde Euboa'dan Teselya üzerinden Berroia'ya (Ferye) gitti. O noktada ilk önce gemiyi yaktı. Dalgaların şiddeti azaldı ve rüzgar karadan yumuşak esmeye başladı. Böylece oradan ayrılıp Selanik şehirlerinin yakınındaki limanda toplandılar.”²³

18 Doğrusu 1343 yılı olmalı.

19 Peter Schreiner, *Die Byzantinischen Kleinchroniken*, C I, Viyana 1975, s. 351. Kronik 49/4.

20 Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, C II, Bon 1831, s. 390-391; Nicephorus Gregoras, *Romaiki İstoria*, ed. L. Schopen, C II Bonn, 1830, s. 671.

21 Georges Christos Soulis, *The Serbs and Byzantium During the Reign of Tsar Stephen Dusan, (1331-1355) and his Successors*, Washington D.C 1984, s. 23.

22 Peter Schreiner, *Die Byzantinischen Kleinchroniken*, C I, Viyana 1975, s. 83. Kronik 8/41.

23 Nicephori Gregorae, *Byzantina Historia*, C II, Bonn 1830, s. 671-672.

Umur Bey'in seferlerinin Arnavutluk'a kadar ulaştığını Bizans kaynaklarındaki "Kral Kantakuzenos'un kraliçe Anna'ya elçi ile ilettikleri bu yöneydi. Çok büyük yararlar sağlayacak olan barış ile ilgili olarak Umur da aynı şeyleri tavsiye ediyordu. O daha öncesinden de yıllardır kral Kantakuzenos'un arkadaşı idi. Krala yönelik bu dostluğu uğruna sadece Fokea'ya karşı olan savaşta ona yardım etmekle kalmadı daha sonra Arnavutlara karşı da ona yardım etti."²⁴ şeklindeki ifadelerden anlıyoruz.

Kantakuzinos'un Umur Bey'den aldığı yardımlarla Makedonya ve Trakya'nın büyük bir kısmını ele geçirdi. Bizans kaynakları bu durumu şöyle açıklıyor: "O, Peritheorio'da kışatma yaparak bir şey elde etmedi, inşa edilmiş makinalarını ateşe verdi ve tüm donanma kendi diyarlarına doğru denize açıldı ve 6000 seçkin Pers askerine kumanda ederek Dimetoka'ya ulaştı" ile "Böylece Lukas kendi kanaatine göre zahmetli bir şekilde pek çok şey yaptıktan sonra Bizans'a geri döndü ve paralar ile gemiler hazırlanmaktaydı. Umur kral Kantakuzenos ile birlikte, yıllar önce inşa edilmiş olan Traianupoli'ye [Loutra-Urumcık] karargah kurdular ve Bizans'tan gelecek kadırgaları beklemeye başladılar." Umur Bey, 1345 yılına gelindiğinde ise Umur Bey, sayıları 20 bini geçen asker ile Trakya'ya geçti ve Bulgar Momçilo'ya karşı mücadele etti. Bu olayın Bizans kaynaklarına yansımaları ise "Bölge elinde bulunan Saruhan memnuniyetle elçi kabul etti. Umur'un arkadaşı idi ve kralın ordusunda birlikte sefere katılacak olan oğlu da yanında olmak üzere zorluk çıkarmadan geçidi tahsis etti. Çanakkale boğazına (Elisfontos) gelince 20.000 kişi Trakya'ya geçti ve krala hediyeler de getirerek hemen Dimetoka'ya ulaştılar. Umur kraldan düşünmemesini ve Momitzilo'ya karşı harekete geçmesini rica ediyordu"²⁵ şeklinde oldu.

Umur Bey'den rahatsızlık duyan İstanbul'daki hizip, Umur Bey'i bölgeden ayırmak için çareler düşündü. Bunlar arasında 1344 ilkbaharında Umur Bey'e belli bir ücret teklif edilmesinin yanı sıra, İzmir'e Cenevizlilerin 24 kadırgayla saldırması da vardı.²⁶ Bunun üzerine Umur Bey, İzmir'e dönme kararı aldı. Ancak, Umur Bey, Selanik-Kasandra Yarımadası'nda yer alan Pallini [Παλλίνη] Bölgesi'ndeki Longo [Λογγό] Limanı'na geldiğinde burada korumasız olarak bıraktığı 60 geminin Latinler [Cenevizliler] tarafından yakıldığını gördü.²⁷ Umur Bey, Kantakuzinos'tan yardım isteyerek Enez'de bekleyen 30 kadırgayla hızla İzmir'e döndü. Bunu temin eden Kantakuzinos'a da kendisini desteklemeye devam edeceğini ve en kısa sürede yeni kuvvetlerle geri döneceğine dair söz verdi.

24 Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, C II, Bonn 1831, s. 397.

25 Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, C II, Bonn 1831, s. 530.

26 Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, C II, Bon 1831, s. 419-423; Grigoras, C II, s. 693.

27 Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, C II, Bon 1831, s. 422-423.

28 Ekim 1344'te İzmir Limankale Cenevizliler tarafından işgal edildiğinde Umur Bey şehrin savunmasında mevcuttu.²⁸

Mayıs 1344'ten önce İzmir'e dönmek için hareket etmiş olan Umur Bey'in Pallini'de bıraktığı yaklaşık 3100 kişilik birlikleri ise kara yoluyla Trakya yönünde ilerlemeye başladılar. Umur Bey'in vatanına döndüğünü duyan Stefan Duşan ise Zihne'ye ilerledi ve en çok güvendiği komutanı Gregory Preljub komutasındaki askerlerini Selanik bölgesinde kalan Türkler üzerine gönderdi. Beşik Gölü olarak da adlandırılan Volvi [Βόλβη] Gölü'nün kuzeyinde yer alan Stefanina'da Sırp ve Türk orduları karşılaştılar. Mayıs 1344 tarihinde gerçekleşen Stefaniana Savaşı'nda Umur Bey'in askerleri Sırpırları ağır bir yenilgiye uğrattılar.²⁹

İzmir'deki Ceneviz ve Haçlı tehlikesini uzaklaştıran Umur Bey, verdiği sözü tutarak 1345 baharında önemli sayıda askeriyle birlikte Trakya'ya döndü.³⁰ Yanında Saruhanoğlu Süleyman Bey de bulunuyordu. Umur Bey'in yanındaki asker sayısını Bizans kaynağı 20.000 olarak vermektedir³¹. Bu sırada daha önce Kantakuzinos taraftarı, şimdi ise karşıtı olan Bulgar Momçilo, Rodop ve civarındaki Merope Bölgesi'ni hakimiyet altına almıştı. Umur Bey 15 gemisiyle günümüzde İskeçe ili sınırları içerisinde kalan Ege sahil limanı Abdera'ya [Αβδηρα] gelmişti. Momçilo, Abdera Limanı'na saldırarak Umur Bey'e ait üç gemiyi yaktı. Ancak Umur Bey kuvvetleri ile birleşen Kantakuzinos'un birlikleri Momçilo'ya karşı harekete geçtiler. İki ordu Temmuz 1345'te karşılaştı ve Umur Bey, Bulgar kuvvetlerini ağır bir yenilgiye uğrattı. Momçilo bu savaşta hayatını kaybetti.³² Umur Bey yanında yer alan Saruhanoğlu Süleyman'ın ölmesi üzerine tekrar İzmir'e döndü. Umur Bey'in Balkan ve Akdeniz politikalarında dengeyi değiştirmesi üzerine Haçlılar, İzmir'e Haçlı seferi düzenlediler ve İzmir'in savunması sırasında Umur Bey 1348 yılında hayatını kaybetti. Umur Bey'in bıraktığı yerden de Osmanlı Türkleri Balkanlar'ın fethine devam etti.³³

28 Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, C II, Bon 1831, s. 419-420.

29 Georges Christos Soulis, *The Serbs and Byzantium During the Reign of Tsar Stephen Dusan, (1331-1355) and his Successors*, Washington D.C 1984, s. 25.

30 John van Antwerp Fine, Jr., *The Late Medieval Balkans: A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*, University of Michigan Press, Michigan 1994, s. 317.

31 Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, C II, Bon 1831, s. 148.

32 Georges Christos Soulis, *The Serbs and Byzantium During the Reign of Tsar Stephen Dusan, (1331-1355) and his Successors*, Washington D.C 1984, s. 149-150.

33 Levent Kayapınar, "Osmanlı Döneminde Anadolu'dan Balkanlara Yapılan Göçlerde Coğrafya ve Kimliğin İzleri", *Tarih Boyunca Uluslararası Göç ve Göçmenlik*, İzmir 2020, s. 65-69.

Sultan Orhan

Aydınoğlu Umur Bey'in Kantakuzinos'un müttefiki olarak Balkan coğrafyasında faaliyet göstermesi ve Ege adalarına akınlarda bulunması bölgede çıkarları bulunan Latin devletlerinin Umur karşıtı bir cephe oluşturmasına neden oldu. Latinler İzmir'e saldırılara başlayınca Bizans'ın gasıp İmparatoru Kantakuzinos'a yeterince destek veremeyen Umur Bey, Kantakuzinos'a yeni müttefik olarak Osmanlı Sultanı Orhan'ı önerdi. Tıpkı Aydinoğlu Umur Bey gibi Orhan da Bizans kaynaklarında yer almaktadır. Grigoras, Orhan'ı Atuman'ın oğlu Bithinya yöneticisi ve hakimi olarak tanımlamaktadır.³⁴ Grigoras, 1329 yılında Orhan'ın Bizans imparatorunu Pelekanon Savaşında yenmesini de “İmparator ise ayağını tedavi ettirmek için Filokrini'ye geçti. Roma ordusu ise gerçek sebebin başka olduğunu İmparatorun korkusundan kaçtığını çünkü Orhanın onlara gece büyük bir kuvvetle saldıracağını ve Romalıların ertesi günü görmemelerini sağlayacağını düşünüyorlardı. Bu nedenle kendi gemilerini getiren herkes her şeylerini geride bırakarak kaçtılar. Diğerleri siperlerin üzerinden atlamak için zincir oluşturdular ama diğerleri de bunlara tutundu ve bu nedenle ölüme düştüler. Sadece korkudan ölenler bile vardı. Üç yüz kişilik süvari birliği sabah ışıklarıyla Roma ordusundan geriye kalan manzarayı gördüler. Terkedilmiş atlar, silahlar ve boş çadırlar, kırmızı battaniyeli imparatorluk atları ve imparatorluk çadırı. İki yüz kişilik grup bu ganimetle oradan ayrıldı. Diğer yüz kişilik grup ise henüz kasabaya dönememiş ya da oradan ayrılamamış olan Romalıları okladılar. İmparator bunu görünce, durumun umutsuzluğundan ötürü bir gemiye binip Bizantion'a geri döndü.”³⁵ cümleleriyle anlatır.

Orhan döneminde 1337 yılında İstanbul üzerine seferler düzenlendiğini ve Bizanslılara baskentlerini kaybedecekleri korkusunu Grigoras, eserinde “İmparator o yaz hareket etme hazırlıkları yaparken yeni bir felaketin haberini aldı. Atuman'ın oğlu Bitinya yöneticisi Orhan'ın güçlü bir ordu kurmak için uzun bir zamandır gizlice asker topladığını öğrendi ki bu ordu kendisinin planını gerçekleştirme için gereğinden fazlaydı. Ordu ertesi gün iki kol halinde, bir kol Hieros'tan (günümüz İstanbul'unda Yoros Kalesi) bir kol da Propontis (Marmara Denizi) üzerinden Bizantion dış mahallelerine doğru geçiş yapacaktı. Bu bölge o ana kadar düşmanlar tarafından dokunulmamıştı. Orhan'ın amacı ilk önce şehrin hasat ve tahıl üretimiyile ilgilenen ve surların dışında yaşayan halkıydı. Daha sonrasındaki hedefi ise şehrin yakınındaki iki kaleydi ki buraları Bizantionlulara karşı savaşının merkezi yapacaktı. Çünkü Romalıların artık yeterli askeri gücü yoktu çünkü para yetersizliğinden ve sürekli düşman istilasından dolayı yorgun ve bitiktiler. Galatadaki Latinlerin de sempatisi sebebiyle baskenti ele geçirebilmeleri

34 “Ο Όρχανος της Βιθυνίας ηγεμονεύοντας”, “ο των Βιθυνών αρχηγός Όρχανος ο Ατουμάν”.

35 Nicephori Gregorae, Byzantina Historia, C I, Bonn 1829, s. 434-345.

için yeterli ihtimalleri vardı.”³⁶ cümleleriyle anlatır. Kantakuzinos 1346 yılında kızını Sultan Orhan’a vermek istediğini ve bu yolla Osmanlılarla ittifak kurmasının nasıl olacağını Umur Bey’e sordu. Umur Bey verdiği cevapta Kantakuzinos’a bu düşünce için çok isabetli olduğunu söyledi. Sultan Orhan’ın Kantakuzinos’un kızıyla evlenmesi, “İmparator [Kantakuzinos] ailesiyle ve aristokratlarla, kızını Orhan’a verip vermemesi gerektiği konusunda evlilik hakkında toplantı yaptı. Neredeyse tamamı Orhan’ın mutlak dost ve müttefik olmasının çok iyi olacağı konusunda hemfikir idi. Orhan için, Trakya’nın karşısındaki toprağı istediği zaman kontrolü altına almak ve yardım sağlamak kolaydı. Yine, kendinden önce hüküm sürmüş olanlardan kızlarını İskitlerle ya da başka barbarlarla evlendirmiş ve bu sayede halkına yarar sağlamış olanların az olmadığı kanaatindeydi. Umur bu tavsiyelerde bulundu. Kral ise Umur’un bu itidalli tutumuna hayran kalmıştı ve Orhan’ın onun için daha faydalı olacağı kanaatindeydi. (Umur) art niyetsiz ve net görüşünü gizlemedi ve onu öğütiyle ikna etti.”³⁷ şeklinde anlatılır. Orhan’a elçi gönderip kızını vereceğini (söyledi), kızını ona göndermek için ordu göndermesini buyurdu. (Orhan) hemen 30 gemi ve kendi memleketinden soylu kökenli asker süvarilerden oluşan büyü bir kuvvet gönderdi. Kantakuzinos, aynı yıl devlet erkânının onayını da alarak ve Sultan Orhan’ın kendisine Trakya’da askerleri ile yardım edeceği beklentisi ile kızını Sultan Orhan ile evlendirdi. Gerçekten de Sırp çarı Stefan Duşan’ın Balkanlar’daki yayılmasını önlemek için kayınpederinin yardım talebini kabul eden Orhan 1347 yılında oğlu Süleyman komutasında 10.000 askeri Çanakkale Boğazı üzerinden Balkan topraklarına geçirdi ve Bizans ordusunun müttefiki olarak savaştılar ve Anadolu’ya geri geldiler. Bu durum kaynaklarda şöyle anlatılır: “Roma [Bizans] gücü [ordusu] kendi soydaşlarına [akrabalarına] karşı savaşmasından [iç savaştan] dolayı zayıf düştüğünden mecburen barbarları [Türkleri] müttefik olarak kullanıyordu. [İmparatorun-Kantakuzinos’un] düşünceğine göre bunlar gerekliydi ve yapılmasını emrediyordu. İmparator elçi gönderme işinden sonra yapılması gerekeni yapmadı. Fakat imparator kuşatma altında bulunan diğer şehirlerde de ordu istemesi için damadını Orhan’a gönderdi. Orhan içinde Süleyman ve kardeşlerinin de orduda paşa olarak görev yaptığı çocuklarının da dâhil olduğu 1000’in üstünde barbarı (Türkü) gönderdi. İmparator [Kantakuzinos] onlarla [Türklerle] birlikte ordunun komutanı olan oğlu Matheos’u gönderdi. İmparator [Kantakuzinos] ona [oğlu Matheos’a] Trivallilerin [Stephan Dushan ile birlikte hareket eden Slavlar] sınırına zarar vermeden geçmesini ve onları Roma idaresine alma emrini verdi.”³⁸

Bizans Devleti, her yıl artan Osmanlı Türklerinin yardımı ile Sırları durdurabilirdi.

36 Nicephori Gregorae, Byzantina Historia, C I, Bonn 1829, s. 539.

37 Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, C II, Bon 1831, s. 585-587.

38 Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, C III, Bon 1832, s. 31-32.

Anadolu'dan Balkanlar'a sık sık yapılan Osmanlı askeri yardımlarını kolaylaştırmak üzere Çanakkale Boğazı'nda yer alan Çimbi kalesi 1352 yılında Osmanlılara verildi. Burası Osmanlı Türklerinin Balkan topraklarında elde ettikleri ilk mevzi oldu. 1353 yılında Orhan'ın oğlu Süleyman Paşa komutasında Sırlara ve Bulgarlara karşı Bizans'ın yanında yer aldı. Bu olay, "1000 daha az (kişi) olmayan süvarileri Orhan'ın oğlu Süleyman yönetiyordu. Onlar ertesi gün Edirne'de krala yetişecekleri düşüncesindeydiler. Şafak olunca, Persler kışlada toplanıp krala karşı harekete geçti. Trivalliler ve Misyalılar onları götüren Romalılar ile birlikte silahlara sahip bir vaziyette ordugaha doğru ilerlerken birden toplandılar ve biri değerinin ordugahını gördü."³⁹ cümleleriyle açıklanıyor.

1353 yılında Kantakuzinos ile Paleologos arasındaki iç mücadele devam ediyor ve Osmanlılar Kantakuzenos'u destekliyordu. Kantakuzinos ise büyüyen Osmanlı tehlikesine rağmen bu yardıma muhtaçtı. Kantakuzinos, eserinde bu durumu "Her zaman imparator Kantakuzinos eğer Persleri [Türkleri] durdurmazsa, krallığını alacaklarından şüpheleniyordu. Ama İmparator Kantakuzinos, genç imparatorun Misyalıları [Bulgarları] ve Trivallileri [Sırları] kendisine karşı yönlendireceğini gözardı etmiyordu. Damadı Orhan'dan Asya'dan Pers ordusunu istedi. Büyük hazırlıktan sonra ikisi birbirlerine saldırdılar"⁴⁰ cümleleriyle açıklıyordu. Daha önce verilen Çimbi kalesini almak için Kantakuzinos, Orhan'a elçiler gönderdi ancak Süleyman Paşa kalenin teslimine rıza göstermedi. Kantakuzinos'un "Kaleyi [Çimbi] geri vermesi ve barbarların Trakya'dan çıkarılması için damadı Orhan'a elçi gönderdi. Roma toprağının ortasında kaleye sahip olmak suretiyle O doğru olanları yapmadı ne de onun tevccühüne sahip olmak için gerekenleri yaptı. Kaleye o sahip olduğu için oğlu Süleyman'dan ricada bulunuyordu ve başkasından (hizmet karşılığı) alacağı ücretten feragat etmesi için ricacı oluyordu. İmparator centilmence ona 1000 altın para vereceğine dair taahhütte bulunuyordu."⁴¹ şeklindeki taleplerini ret eden Osmanlılar 1 Mart 1354 yılında meydana gelen bir deprem sonrası Gelibolu'yu ele geçirdiler. Osmanlılar Gelibolu'ya ve Trakya'nın diğer yerlerine Anadolu'dan getirdiği halkı yerleştirdi. Bu durum Bizans kaynağında "Orhan'ın oğlu Süleyman, Trakya'daki (depremi) öğrendiği zaman Çanakkale Boğazı'nın karşısındaki Biga'da bulunuyordu ve yapılan müzakerelere uyarak Çimbi'yi geri teslim etmeye hazırlanıyordu. Süratle Trakya'ya geçti ve soydaşlarının birçoğunu kadınlar ve çocuklarla birlikte karşıya geçirdi. Bunları yıkılan şehirleri onararak buralara iskân ettirdi. En büyük sürati Gelibolu için göstererek Gelibolu'nun surlarını eskisinden daha iyi hale getirdi ve yanında bulunan birçok ünlüyü pek çok askerle birlikte orada oturmaya mecbur etti."⁴² şeklinde anlatılıyordu.

39 Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, C III, Bon 1832, s. 248.

40 Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, C III, Bon 1832, s. 247.

41 Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, C III, Bon 1832, s. 277.

42 Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, C III, Bon 1832, s. 278.

Osmanlılar, 1355 yılında 5 bin kişilik bir orduyu Rumeli'ne geçirip Bulgaristan üzerine yolladı. Osmanlı hakimiyeti Balkanlarda kurulmak üzereyken Kantakuzinos tahttan çekilmeye zorlandı, Orhan'ın oğlu şehzade Halil, Foça'ya kaçırıldı. Bu arada diğer oğlu Süleyman Paşa vefat etti. Orhan'dan fide ile barış istendi. Orhan oğlunu kurtarabilmek için Rumeli'deki fütuhatlarına ara verdi ta ki oğlu I. Murat tahta çıkıncaya kadar. Rumeli'nin Anadolu kökenli Türkler tarafından tanınması ve fethi büyük ölçüde Aydınoğlu Umur Bey ve Osmanlı sultanı Orhan ile oğlu Süleymanpaşa döneminde gerçekleşmiştir. Bu durumu Enveri'nin Düsturnamesi ile Bizans kaynaklarından Grigoras ve Kantakuzinos anlatımlarıyla doğrulamaktadır. Osmanlıların Rumeli'de aldığı ilk kale olduğu varsayılan Cimbi'nin "Karye-i Umur Beylü Cinbi dahi derler" tanımlaması buna örnek gösterilebilir⁴³. Ancak Türklerin Balkan coğrafyasında bu beyliklerden de önce var olduklarını ve Osmanlıların bunlardan istifade ettiğini diğer Bizans kaynağı olan Halkokondilis, "*Süleyman tahta çıktı ve hemen Helenlere [Bizanslılara] karşı savaşa girişti. Asya'daki Helen topraklarından elde edebildiği kadar esir elde etti ve Avrupa'ya geçti. Daha önce Helenlerle [Bizanslılarla] Gelibolu Yarımadasında Halil'i takip etmiş olanlar onu karşılayıp, Avrupa'nın çok güzel bir yer olduğunu ve Sultan Süleyman tarafından kolayca ele geçirilebileceğini söyleyerek ona bu sefer hakkında bildikleri her şeyi anlattılar.*"⁴⁴. şeklinde anlatılmaktadır

43 Ataturk Kitaplığı, MC O.79, s. 49.

44 L. Chalkokondyles, *The Histories*, trn.A. Kaldellis, C I, London 2014, s. 38-39.

Kaynaklar

Atatürk Kitaplığı, MC O.79

Ahrweiler, Hélène, “L’histoire et la géographie de la région de Smyrne entre les deux occupations turques (1081-1317), particulièrement au XIII siècle”, *Travaux et Mémoires*, I, Paris 1965, s. 1-204.

Ayönü, Yusuf, “İzmir’de Türk Hâkimiyetinin Başlaması”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C 9/sayı 1 (2009).

Georgios Akropolites, *Vekayinâme*, çev. B. Umar, İstanbul 2008.

Georgios Akropolitis, *Hroniki Singrafi*, çev. A. D. Panagiotos, Atina 2003.

Ioannis Cantacuzeni, *Historiarum*, ed. L. Schopen, C I-II, Bonn 1831.

John van Antwerp Fine, Jr., *The Late Medieval Balkans: A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*, University of Michigan Press, Michigan 1994.

Kayapınar, Levent, “Osmanlı Döneminde Anadolu’dan Balkanlara Yapılan Göçlerde Coğrafya ve Kimliğin İzleri”, *Tarih Boyunca Uluslararası Göç Ve Göçmenlik*, İzmir 2020, s. 57-84.

Laonikos Chalkokondyles, *The Histories*, tr. by A. Kaldellis, C I, London 2014.

Le Destan d’Umur Pacha (Düstûrnâme-i Enverî), neşr. I. Melikoff-Sayar, Paris 1954. Düstûrnâme-i Enverî, neşr. Mükrimin Halil, İstanbul 1928.

Nicephori Gregorae, *Byzantina Historia*, C II, Bonn 1830.

Nicol, Donald M., *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, İstanbul 2000, s. 239-240.

Ostrogorski, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, Ankara 1995.

Schreiner, Peter, *Die Byzantinischen Kleinchroniken*, C I, Viyana 1975.

Soulis, Georges Christos, *The Serbs and Byzantium During the Reign of Tsar Stephen Dusan, (1331-1355) and his Successors*, Washington D.C 1984.